

2013 december Kerekasztal

„Nincs annyi rejtőzködő, hogy a fülke magánya megváltoztassa az erőviszonyokat”. közvélemény-kutatók a Fapados Szalonban: Hann Endre, Sik Endre, Závecz Tibor, moderátor Pikó András, hozzászólók Avarkeszi Dezső, Lánzos Vera, Bitó László

P. Szűcs Julianna Mindenkit szeretettel üdvözlök! Bizonyos értelemben rendhagyó Fapadost tartunk ma, az is lehet, hogy ebben az évben az utolsót. Ezúttal a hazai közvélemény-kutató intézetek képviselőit hívtuk meg, mert azt vettem észre, hogy az utóbbi időben a közvélemény-kutatások adatai jobban érdeklik az embereket, mint a politikusok és a politológusok. Az itt elhangzottakat szerkesztve közli a Mozgó Világ decemberi száma. Átadom a szót Pikó Andrásnak, aki most is ellátja a moderátor szerepét.

Pikó András *Én is köszöntök mindenkit. A menetrend a szokásos, tehát egy kedvcsináló kerekasztal-beszélgetés után lehetőség lesz arra is, hogy kérdezzetek. Három közvélemény-kutató cég vezetőjét hívtuk meg: Hann Endrét a Mediántól, Sik Endrét a Tárkitól és Závecz Tibort az Ipsostól. Az első kérdés: változott-e a rendszerváltás óta, és ha igen, miként a közvélemény-kutatáshoz és a közvélemény-kutatókhoz kapcsolódó viszony? Kialakult-e valamiféle szkepszis, amit én újságíróként érzékelek, és ami abban fogható meg, hogy a 90-es években sokkal inkább nyitottak voltak az állampolgárok, mint most, hogy akkor sokkal inkább hittek abban, hogy használ az ügyüknek a nyilvánosság.*

Závecz Tibor Nagy különbséget nem látok. Vannak időszakok, amikor általánosabb a rejtőzködés. Az utóbbi két évtizedben megváltozott a metodikánk is, felgyorsultunk, s amíg a 90-es években egy-egy felmérésre két, két és fél hetünk volt, most szűk egy hét áll a rendelkezésünkre. A kérdésre térve, olyan technológiákat kell alkalmaznunk, hogy a válaszmegtagadást is korrigálni tudjuk. Emiatt aztán nem nagyon tudom megítélni, hogy van-e, és ha igen, milyen mértékű elfordulás van a közvélemény-kutatástól.

Pikó *Most nagyobb mértékű a rejtőzködés? Megkérdezik-e ennek okait?*

Závecz A jelenség mögött sok minden lehet, félelem, de akár a műfajtól való tartózkodás is. Ami mérhető. Mi is fölteszünk olyan kérdéseket, mennyire érzik az emberek, hogy a politikai hovatartozásukat el kell titkolniuk. Mostanában már arra is rákérdezőnk, hogy valamilyen

verbális retorzió érte-e őket, ha a politikai hovatartozásuk szóba került. Mind a két kérdésre igennel válaszol a magyar társadalom szűk egyharmados csoportja, ami nyilván nem a közvélemény-kutatásoknak szól, hanem az általános közhangulatra jellemző. Korábbról nem tudok ilyen számokat idézni.

Hann Endre A válasz attól is függ, hogy mivel hasonlítjuk össze a mostani állapotot. Én 46 évvel ezelőtt készítettem az első kérdőíves interjút, amit csak azért említek, mert nem biztos, hogy mindenki emlékszik rá, azért egy nagyon komoly szakmai intézet létezett még a pártállami időkben, ahol – mondjuk úgy 1969-től – abszolút korrekt szakmai munka folyt. Ahhoz képest mindenképpen rosszabb a helyzet. Igaz, akkor sokan azt hitték, jobb szóba állni ezekkel a gyanús városi, nadrágos emberekkel, akik fentről jönnek. Ma nehezebb a dolgunk, mert sokan már be sem engednek bennünket a lakásukba. Ez nem feltétlenül politikai tartalmú elzárkózás, sőt inkább nem az. Erre voltak kutatási kísérleteink, éppen a választások előtt. Arra voltunk kíváncsiak, hogy vajon azok közül, akik elzárkóznak, mekkora hányadot tesznek ki a politikailag motiváltak. A többség nem ilyen, a többség fáradt, a többség érdektelen, a többség nem enged be idegent a lakásba, mert attól fél, hogy megtámadják, vagy valami baja lesz. Ezen a téren az utóbbi évtizedekben nagyon sokat romlott a helyzet, de amúgy én sem érzékelek látványos bizalomvesztést vagy elfordulást tőlünk. Az egy másik kérdés, hogy vajon őszintén válaszolnak-e, hogy megmondják-e, miért zárkóznak el a válaszadástól, és hogy vajon hányan vannak olyanok, akik esetleg mást mondanak, mint amit valójában gondolnak.

Sik Endre A rövid válaszom: nem tudom. Szerintem senki sem tudja, mert nincs olyan vizsgálat, amely a rejtőzködés mértéke időbeli változásának az elemzésére alkalmas lenne. De a dolog lényege az, amire már mindketten utaltatok, hogy egyre kevésbé tekinthető mintának az, amin kutatunk. Mi hagyományos módon, személyesen kérdezzük véletlen sétás módszerrel, és tapasztalatunk szerint egyre több az esély arra, hogy ahová bejutunk, ott főleg idős nőket fogunk csak találni. Tehát szép lassan úgy néz ki a közvélemény-kutatás, hogy az öreg nők adják a megkérdezett emberek zömét, az összes többi réteget súlyozással „állítjuk elő”. Itt kezdődnek a problémák: tökéletesen megbízható módon lehet súlyozni szociodemográfiai tulajdonságokra, így a korra, nemre, lakóhelyre, iskolai végzettségre. Ám egy szempontból nem fogunk tudni érvényesen súlyozni, mégpedig arra, hogy vannak, akiket nem érünk el, vannak, akik nem engednek be, vannak, akik megtagadják a választ. Márpedig jogosan feltételezhető, hogy az ő véleményük más lesz, mint azoké, akiket elérünk. Következésképpen technikailag mindig megvalósítjuk a tökélyt, de szakmailag ez tökéletlen, rossz minta. Hogy a helyzet az utóbbi két évtizedben romlott-e, azt nem tudom megmondani.

Pikó Hann Endre már felvetette, hogy milyen problémát okozhat a félelem a nyílt válaszadástól, illetve, hogy vajon mindig igazat mondanak-e a megkérdezettek a kérdezőbiztosoknak. Az ellenzéki érzelmű közösségben, ez határozott klubrádiós tapasztalatom, ha nem is meggyőződés, de nagyon masszív vélemény, hogy nem lehet igazán megbízni a közvélemény-kutatókban. Nem azért, mert ők tisztességtelenek, hanem, mert a rejtőzködés és a válaszmegtagadás, valamint a tudatos félrevezetés miatt félremérnek.

Hann Ez érdekvezérelt vágyálom, ábránd, a változás reményének utolsó szalmaszála. A közvélemény ellenzéki érzelmű oldala nem akarja elhinni, amit mérünk, mert meggyőződése, hogy az így egész egyszerűen nem lehet igaz.

Závecz Onnan kezdem a választ, amit Sik Bandi mondott. A mi 1500 megkérdezett emberünk mind elfogad bennünket. Viszont csak a ködszurkálás szintjén lehet valamit is mondani azokról, akik eleve elzárkóznak mindenfajta megkeresésünktől. A velünk szóba állók között vannak, akik

elhárítják a pártpreferenciákra vonatkozó kérdéseket. Azok, akik sejtetik, hogy van véleményük, de azt nem akarják elmondani nekünk, a megkérdezett és választ adók hét-nyolc százalékát teszik ki. Ezt a csoportot egyéb kérdésekkel próbáljuk analizálni, és tény, hogy ebben a csoportban kétharmad-háromnegyed arányban baloldali-liberális szimpatizánsok vannak. A más kérdésekre adott válaszokból ez nagy biztonsággal megállapítható. Az ő létszámuk kisebb, mint amennyi jelenleg a jobboldali és a baloldali pártok biztos szavazói közötti különbség. Tehát illúzió, hogy majd ezek a szavazók aztán a fülke magányában behozzák a látható ellenzéki hátrányt. Van olyan jelenség is, Hann Bandi szokott erre utalni, hogy mivel a közvélemény-kutatások kapcsán sokat beszélünk mi magunk is a rejtőzködő szavazókról, ezért olyanok is följogosítva érzik magukat a válasz megtagadására, akik egyébként nem lennének rejtőzködők. Úgy gondolkodnak, hogy ha a többség ezt csinálja, akkor én is ezt csinálom. Innentől kezdve tulajdonképpen a hallgatás spiráljának szociálpszichológiai jelenségébe ütközünk, tehát hogy egyre többen lesznek ilyenek, és a végén már nem tudom, mit fogunk mérni. Az meg nyilván nem járható út, hogy erről ne beszéljünk akkor, amikor ez a jelenség most valamivel nagyobb mértékű, mint máskor volt.

Pikó *Ha jól értem, amit tudhatunk a pártpreferenciákról, az arra a népeiségre vonatkozik, amely egyáltalán szóba áll a kérdezőbiztosokkal. Közülük kerülnek ki azok is, akiket rejtőzködőknek nevezhetünk, akik bár kapcsolatba kerülnek a közvélemény-kutatókkal, de a pártpreferenciáikat nem kívánják elárulni. Vannak aztán azok, akik annyira elrejtőznek, hogy szóba sem állnak a munkatársaitokkal, róluk semmit sem lehet tudni, de könnyen lehet, hogy közülük sokan elmennek majd szavazni. Emiatt nem lehet mégis jogos azok reménye, akik abban bíznak, hogy velük felborulhatnak a politikai erőviszonyok?*

Hann 1998 óta minden választás előtt az utolsó felmérésekben alkalmaztuk azt a módszert, amit a szakirodalom „foot in the door”-ként, tehát „láb az ajtóban” módszerként ismer. Tipikus helyzet: kertés, falusi ház, kutya ugat, csöngő sincs, kicsit nehezebb bejutni. Megint más egy lakótelep, ahol csak kaputelefonon lehet felszólni. Szóval nagyon sokféle a szituáció. A lényeg ha valamilyen kontaktus létrejött, tehát sikerült beszélni az emberrel, és ő elzárkózik, akkor azt kérdezzük, legalább annyit mondjon meg, hogy jövő héten a választásokra elmegy-e szavazni. Erre a kérdésre az összes elzárkózónak több mint a fele mondott valamit. És ha azt mondta, igen, akkor mi meg megkérdezzük, hogy kire, melyik pártra fog szavazni. Így egészen beszűkül azoknak az aránya, akiktől semmit sem tudunk meg, és az is kiderül, hogy az elzárkózásnak csak töredéke politikai természetű. Hozzáteszem, ezek a tapasztalatok korábbi választásokból származnak. Ma teljesen más a helyzet, mert soha nem volt ilyen mértékű félelem a közhangulatban. De abban biztos vagyok, és ebben azért van némi, hogy úgy mondjam, beleérzés, hogy nem lehet annyi politikai okból nem vagy hamisan válaszoló, hogy az a „fülke magányában” megváltoztassa a politikai erőviszonyokat. Mindez egyébként akkor lenne igazán érdekes, ha a pártok között kiegyensúlyozott, nagyon szoros verseny lenne. De nincs.

Pikó *Hogyan lehet kivédeni, hogy valaki direkt becsapja a közvélemény-kutatót? Tapasztaltatok-e ilyet, és mit tudtok kezdeni a jelenséggel?*

Sik Biztos, hogy van ilyen, bár nem tudom és megbecsülni sem akarom ennek mértékét. Ezeknél a felméréseknél mi nem alkalmazunk olyan kontrollkérdésekkel operáló „csőbehúzásos” technikát, mint amelyet például az idegenellenesség-kutatásoknál szoktunk

Pikó *Az Ipsos biztos, hogy alkalmaz ilyet, hiszen akkor Závecz Tibor sem tudná megmondani, hogy a rejtőzködők háromnegyede meggyőződése szerint baloldali liberális. A Medián?*

Hann Ez már nagyon ingoványos terület. Meg lehet nézni, hogy ha valakinek nincs pártja, kit tart jobban miniszterelnök-jelöltnek vagy általában átlagosan milyennek értékeli a kormánypárti meg az ellenzéki politikusokat, és ebből az látszik, hogy valamivel többen vannak a választ valamilyen okból megtagadók között az ellenzékiek. Még egy érve van, miért gondolom vágyvezérelt illúziókergetésnek, ha elhisszük, hogy olyan jelentős tartalékai vannak a baloldalon a bizonytalanok között, amivel meg lehetne fordítani akár a választásokat is. A Mediánnál jó pár éve bevezettük, hogy szimulált helyzetet állítunk elő, amikor a pártpreferenciákra kérdezzük. Kártyalapot teszünk a megkérdezett elé, és azt kérjük, válassza ki, melyik pártra szavazna. Azt mondjuk „játsszuk azt, hogy most van a választás, átadok önnek egy szavazólapot, kicsit hasonlít is a tényleges szavazólapra, és akkor ezen be tudja ikszelni a választ, amit tegyen bele a borítékba, én meg sem nézem...” A nem ilyen módszerrel dolgozó cégekhez képest nagyjából talán tíz százalékkal kevesebb a nem válaszoló. Viszont ez a többlet nem mutatkozik meg az ellenzékre leadott szavazatokban, mert arányosan oszlik el. Sajnos a felületes olvasó, a sajtó is ide tartozik, néha csak egymás mellé rakja a cégek által mért adatokat, és elcsodálkozik, hogy a Mediánnál a legmagasabb a Fidesz támogatottsága. Miért? Hát azért, mert mindegyik érték magasabb, csak a legnagyobbban a növekmény is a legnagyobb. Határozottan állítom tehát, hogy a rejtőzködők között nincs akkora tartalék, mint amit ellenzéki oldalon remélnek.

Pikó *A közvélemény gyors változására szokták példaként fölhozni, hogy a Medián is 14 százalékra mérte tavaly októberben Bajnai Gordon támogatottságát, ami aztán nagyon rövid idő alatt a felére csökkent.*

Hann Erről szívesen beszélek, mert ez a Medián integritását érő legsúlyosabb gyanú, ami az elmúlt évtizedekben előkerült. Teljesen tiszta a lelkiismeretem. Kár, hogy nincs itt Mráz Sámuel Ágoston kolléga vagy valaki a Nézőponttól, mert nagyon érdekes, hogy a legközelebb ehhez az adatahoz az ő mérésük állt. Csak hát itt egy csomó apró részletre érdemes figyelni. Az egyik ilyen, hogy Bajnai Gordon október 23-án beszélt, és ez az időpont nagyon közel esett a rákövetkező Medián-felméréshez.

Pikó *Tehát azonnali volt a hatása?*

Hann Pontosan. Azért említem a Nézőpontot, mert őket aztán igazán nem lehet vádolni valamiféle ilyen irányú elfogultsággal, és telefonon bár, de ők is nagyon hamar mértek. Voltak olyan rávezető kérdéseink, amelyek miatt feltételezhatték, ezek hatásának tudható be, hogy ilyen magas támogatottságot mértünk Bajnai Gordonnak. A kérdés úgy szólt: hallott-e arról, hogy Bajnai Gordon bejelentett valamit? Lássuk be, ettől nem kellene nőnie a szimpátiának, mert ugyanis nem nyitott kérdésben kérdezzük utána, hogy fejből mondja meg, melyik pártra szavazna, hanem eléje rakjuk a listát. Három hét múlva volt a következő felmérésünk, akkor már komoly visszaesést mértünk, és aztán ez folytatódott.

Závecz Akkor most jöjjön ennek a történetnek egy másik olvasata. Mi október végén nem tudtuk megkérdezni az embereket az Együtt 2014-ről, mert korábban mértünk. De nem mértük őket novemberben sem, a mértékadó értelmiség hiányolta is az akkori, november közepi közleményünkben az Együtt 2014-et. Akkor – szerintem teljesen jogosan – ismertettem azt az alapelvet, amelyhez tartjuk magunkat, és ami úgy szól, hogy mi akkor szoktunk a pártpreferenciák sorában pártokat mérni, amikor valójában pártokká válnak. Tehát mi egészen addig tartottuk az elsődleges pártpreferencia-listát az Együtt 2014 nélkül, amíg párttá nem alakult. A 4K ott van és volt a listán, csodálkoznak is a kérdezettjeink. Azt hiszen, a Tárkinál is azonnal fölkerült az Együtt 2014. Ezek különböző filozófiák, technikák. Én jónak tartom bármelyiket, ha következetesen alkalmazzák őket. De tulajdonképpen, részben engedve a

nyomásnak és az információéhségnek, ami bennem is megvolt, akkor két pártpreferenciát kérdeztünk, és be is mutattuk mindkettőt. Az egyikben nem volt benne az Együtt, ezzel tartottuk magunkat az 1990 óta élő elvünkhöz, viszont egy másik kérdésbe beraktuk az Együtt 2014-et, és akkor rá is lehetett szavazni. Ez egyébként alkalmat adott arra is, hogy megvizsgálhassuk, kikből verbuválódott az Együtt szavazótábora.

Sik Szenvedtünk a Tárkiban is, mit csináljunk, mert érzékeljük, hogy helyzet van, s azt akartuk, hogy kielégítsük a közvélemény jogos igényét. Hogy megtudják, most akkor mi is a helyzet az Együtt színre lépésével. De ugyanazon elv alapján, amelyet Tibor ismertetett, nem tehetük be a pártok közé, merthogy nem volt párt. Ám külön sem akartunk kérdezni, egyszerűen rosszul éreztük magunkat, és csak két-három hónap múlva került fel a listára az Együtt. A mi esetünkben annyi a különbség, hogy nálunk nyitott a kérdés. Tehát elvben maguktól bemondhatták, mint amikor nem pártra kérdeztünk, hanem névre. Először úgy kérdeztük, hogy „Bajnai-féle párt”, mert akkor már párt volt, s akkor sokkal több választ kaptunk, mint amikor az Együltre kérdeztünk, mert Bajnai neve sokkal jobb hívószó volt.

Hann Igen, ez szép példa.

Sik Aztán kaptunk egy hivatalos felkérést tőlük, hogy Együtt névvel szerepeljenek a kérdőíveken. Pedig ezzel csökkent az Együtt támogatottsága, merthogy így kisebb lett az ismertsége.

Hann Mi abban a bizonyos október végi felmérésben ugyanígy csináltuk, magyarán volt a hagyományos lista, utána még kicsit beszélgettünk, majd megmutattunk egy másik szavazólapot, ha ez lenne a választék, akkor kire szavazna. Ez szerintem így rendben van, hiszen Bajnaiék azzal léptek színre, hogy bele akarnak szólni a pártpolitikába, a választásokba. Az, hogy a Nézőpont telefonos, nyitott kérdésére hasonlóan magas támogatás jött ki, az azt bizonyítja, hogy ez nem értelmetlen kérdés, hiszen a közvéleményben is elég sokan voltak, akik úgy tekintettek erre az új szerveződésre, mint amelyik bele akar szólni a választásokba.

Pikó *Azért tartottam fontosnak mindezt, mert amikor a Medián kijött a 14 százalékkal, rögtön lábra kaptak a találgatások, hogy biztos belenyúltak az eredménybe, hiszen nem pártatlan egyik cég sem, mindegyik elfogult valamennyire valamelyik oldal felé. Leginkább azt hallom, hogy a plusz-mínusz háromszázalékos hibahatáron belüli adatmozgatással lehet manipulálni. Ehhez kapcsolódik: ha ez a vélemény eléggé elterjedt, akkor ez befolyásolhatja-e a kérdezőbiztosoknak adott válaszokat? Tehát ha egy mediános, tárkis, nézőpontos, ipsosos kérdező megy terepre, akkor a cégek neve mennyiben befolyásolja a válaszokat?*

Závecz Rendkívüli módon kevésbé. A közvélemény-kutatás nem olyan szakma, amit mindenki árgus szemekkel figyel, főleg nem azon a szinten, hogy a cégek politikai profilját megrajzolhassa. A válaszadók többségét a politika úgy, ahogy van, nem érdekli. A felmérésekben döbbenetes adatokat kapunk, mennyien nem tudják, hogy ki a köztársasági elnök, ehhez képest arról, hogy az Ipsos melyik párthoz állhat közel, a legtájékozottabb értelmiségiekén kívül segédfogalma sincs az emberek többségének. Az, hogy mi dolgozunk a Magyar Szocialista Pártnak, nem titkos információ, és semmi szégyellnivaló nincs benne.

Pikó *Ettől függetlenül lehet-e játszani a számokkal?*

Závecz A közvélemény-kutatók nem játszanak a számokkal. A közvélemény-kutatók közzéteszik a mért adatokat, annak az összes problémájával, hibájával együtt, hogy a pártok ugrálhatnak összevissza sok-sok százalékot föl-le. Azt senkiről sem feltételezem a szakmában, hogy nem a mért adatokat tenné közre. Amikor kalkulálunk, tehát választási előrejelzést

készítünk, akkor pedig azt tesszük nyilvánossá, hogy ez előrejelzés, és ebben milyen paramétereket vettünk még figyelembe. Játszani a felmérések interpretációjával lehet, de szerintem ezt a játékot sem mi játsszuk, hanem a felhasználói kör. Hann Bandi a legrigorózusabb közülünk ebben a tekintetben, én picit engedékenyebb vagyok, például abban, hogy ha mintahibán belüli változásokat tapasztalunk, annak mekkora hangsúlyt adunk, adunk-e egyáltalán hangsúlyt neki. Mondom a Demokratikus Koalíció példáját: az utolsó háromhavi adatunk az összes megkérdezett tekintetében egy, két és három százalék. Ha egy statisztikai, szakmai konferencián vennék részt, nagyon óvatosan fogalmaznék arról, hogy ez emelkedés-e. De mivel van rá bizonyíték, én azt mondom, le is írtuk, hogy ez emelkedés, különösen abban a kontextusban, hogy amióta megalakult a párt, tulajdonképpen ilyen típusú számsor nem volt. Elismerem, ez vitatható, hiszen olyan határeset, ahol a statisztika és az interpretáció, a politikai érzék, a politikai folyamatoknak az interpretálása ellentétbe kerül egymással. Ezt mondom én, de képzeljünk el egy politikust, akinek meg elemi érdeke bármilyen egy százalékpontos emelkedés kiemelése vagy egy ugyanilyen arányú csökkenés elkenése! Ez az interpretációs szabadság, van is ilyen ügyünk most, amivel küszködünk.

Hann Küszködünk?

Závecz Hát, küszködünk, mert még nincs egység, úgy vettem észre.

Pikó *A Jobbik él éppen az interpretáció szabadságával, amikor óriásplakáton hirdeti, hogy a fiatalok körében ő a legnépszerűbb? Ezzel mi a gond?*

Závecz Olyan közvélemény-kutatást én még nem láttam, amiben a Jobbik vezetne általában „a fiatalok” körében.

Hann Így van.

Pikó *Ilyenkor mit tud tenni egy közvélemény-kutató?*

Hann Most merült föl a gondolat, hogy esetleg együtt kiadunk valamilyen nyilatkozatot. De nem tudom, hogy kell-e így reagálni. A választásokig még sok hasonló jön, és akkor most mindenre ugorjunk? Szeretnék én is a manipulálás lehetőségéről szóló kérdésre válaszolni. Lehetne manipulálni, csak értelme nincs. Ha én holnap azt jelentetném meg a magyar sajtóban, hogy tíz százalékkal megugrott a Jobbik népszerűsége, akkor ezt nekem elsősorban a szakmával kellene elszámolnom. Annak pedig, hogy egy-két százalékot ide vagy oda tegyek, mi értelme van?

Pikó *Amikor nézitek egymás adatait, közleményeit, nem volt még olyan, hogy elkerekedett a szemetek: ez vajon hogyan jöhetett ki? És akkor az ember elkezd feltételezni...*

Hann Van ilyen. A HVG-ben – talán úgy két hónappal ezelőtt – egy bővített mondatban, eléggé finoman megfogalmaztuk, hogy a Századvég időnként kimondottan propagandacélú kutatási eredményeket hoz ki. Ez a határozott érzésem akkor erősödött föl, amikor az ő kutatásukból megjelent egy olyan eredmény, hogy drámaian növekedett az Európai Unióval szembeni fenntartás. Az euroszkepticizmus. Kimondottan erős, furcsa számok voltak, és teljes mértékben ellentmondtak a mi rendszeres számainknak, amik szerint továbbra is többségben vannak az Unió hívei. Kicsit csökkent a támogatók aránya, de még mindig közelebb van a kétharmadhoz, mint a kisebbséghez. Az is tény, hogy más formában voltak azok a kérdések feltéve. A következő havi omnibuszunkban föltettük a kérdést szó szerint ugyanúgy, ahogy ők, és egész más eredmény jött ki. Szóval, ilyen nincs. És mivel ez egybeesett bizonyos politikai megnyilvánulásokkal, amelyek ebbe az irányba mutattak, sajnos bennem fölmerült a gyanú...

Hozzá kell tennem, ha rejtőzködő szavazókról beszélünk, akkor legalább ilyen súllyal kellene beszélnünk a rejtőzködő közvélemény-kutatókról is. Ugyanis a Századvég nem kutatóintézet. Korábban, éveken át a Tárkival, aztán a Forsense-szel dolgoztak, most állítólag egy másik intézettel dolgoznak. Soha nem jönnek el olyan szakmai rendezvényekre, ahol egyébként a szakma igyekszik fölvonulni. Úgyhogy ezzel kapcsolatban van nekem rossz érzésem. Viszont a Nézőponttal szemben nincs ilyen, pedig rajtuk van a stigma, hogy ők kormánypártiak.

Pikó Igen, szokták is mondani ellenzéki értelmiségi körökben a méréseikre, hogy az nézőpont kérdése.

Hann Persze, hiszen százmillió megrendeléseket kapnak a kormánytól. Ezért könnyű rájuk sütni, hogy manipulálnak, de én ezt vitatom. Mi többször beszélgettünk velük. A pártpreferenciát illetően lehet, hogy vannak módszertani problémák, és azért néha eltérnek a mért adataik, de nem is mindig, és nem olyan egyértelmű az, hogy mi tér el és milyen irányban. Ők is föltesznek néha kimondottan propagandisztikus kérdéseket, például felsorolnak idézeteket Orbán Viktor beszédeiből, és megkérdezik, „ön mennyire ért egyet ezekkel?”. A mondat kiragadott, és tényleg nagyon szimpatikus, persze sokan egyetértenek vele. Ebből valamilyen következtetést levonni kicsit kínos. De a pártpreferencia-méréseknél nem látok gondot. Még egyszer mondom, amiről mi most itt beszélünk, az elsősorban a pártpreferencia-mérés.

Sik A Tárkinak már a 90-es években az volt az elve, hogy flopikat az asztalra. Olyan régi az elv, hogy akkor még flopikat használtunk. Tudományos alapfeltétel, hogy az adatok elemzését meg lehessen ismételni, mert akkor kizárt mindenféle csalás, akkor nem lehet vitatni, hogy kik hogyan mértek, és mit. A profi közvélemény-kutatók tisztasága mellett szerintem az szól, hogy ha a csalásnak akár csak a gyanúja is fölmerül, az rávetül a cég egész tevékenységére. Mi zártkörű részvénytársaság vagyunk, tehát a piaci megjelenésünket is zavarná az ilyen vélemény, hiszen azok a megbízók, akiknek, mondjuk, nem tetszene a mi feltételezett csalásunk iránya, más megbízásokban is elállnának tőlünk. Nem beszélve arról, hogy ha mondjuk kormányváltás lenne, és nem abba az irányba történne a váltás, amely irányba mi a feltételezés szerint csaltunk, akkor megint csak rosszul jönnénk ki dologból. Márpedig egy cégnek hosszú távú stratégiája és érdekei vannak.

Pikó *Jöjjenek a hallgatói kérdések!*

Avarkeszi Dezső Először az MSZP és az Együtt-PM tárgyalásai során merült fel, hogy közvélemény-kutatások döntsenek a közös miniszterelnök-jelölt személyéről. Bajnai Gordon javasolta ezt. A kérdés ismét előkerülhet, mert ha lesz teljes ellenzéki összefogás, ott is számos olyan kérdés merülhet fel, amelynél az erők optimalizálása érdekében a közvélemény-kutatók segítségét igényelhetik. Mi erről a véleményetek, lehet-e vállalni ilyen felelősséget?

Závecz Én ellene voltam a Bajnai-javaslatnak. Dolgozzanak meg a pénzükért, szerintem a politikának kell kiizzadnia magából, hogy miniszterelnök-jelölteket állítsanak. Többet, egyet, ahogyan gondolják, de ennek a felelősségét nem lehet a közvélemény-kutató cégekre áttolni. Üzleti lehetőség persze lett volna benne, de politikai döntéseket, politikai szerepet nem kellene a szakmánknak vállalnia a politika helyett. Ha meg a jövőben lesznek olyan mérések, amelyek majd a helyzethez igazodóan próbálnak valamiféle reális képet festeni a politikai erőviszonyokról, annak meg állunk elébe. Mert természetesen a nagy nyilvánosságot kapó, senki által sem finanszírozott pártpreferencia-mérések mellett politikai szereplők számára szerződéses alapon is végzünk kutatásokat, természetesen az ő célzott igényeik figyelembevételével. Ezek a mérések nem is nyilvánosak. Ha létrejönne valamiféle szélesebb együttműködés, akkor azt sem zárom ki, hogy legyen egy közös finanszírozású mérés az ország állapotáról mondjuk. Az együttműködésnek szép jele lehetne.

Sik Mi is hasonlóan járunk el, a pártpreferenciára vonatkozó közvélemény-kutatásokat konkrét megrendelés nélkül készítjük. Továbbá, mert egy piaci szereplő számára fontos a jelenlét, s nem engedhetjük meg magunknak, hogy ezzel a szolgáltatással leálljunk. Az ilyen kutatásnak van egyfajta tehetetlenségi ereje, tehát folytatni kell, akár a profit rovására is. Természetesen, ha felkérést kapunk, bár olykor nagyon meggondoljuk, csaknem mindig el szoktunk vállalni minden kutatást, nem nagyon tehetünk egyebet.

Pikó *Kiterjesztve a kérdést, azért a felelőségetek így is, úgy is nagyobb most. Példának az egyik politikai szereplő, a DK vezetője éppen a múltkori Fapadoson mondta, hogy a következő hónapok közvélemény-kutatási adatai fogják eldönteni a jövőjüket. Ha erősödnek, kikerülhetetlen lesz az ellenzéki összefogás szélesítése, ha nem erősödnek, akkor meg eltűnhetnek a közéletből. Nyilván senki sem fog másképpen mérni, de a Závecz Tibor által jelzett interpretációs szabadsággal erősebben fognak élni a politikai szereplők.*

Hann Én ennek tudatában vagyok. Vegyesek az érzelmeim, mert hízeleg a szakmai hiúságomnak, ha úgy érzem, nagyobb jelentősége van a munkánknak. De az olyan felvetések mögött, mint amilyen Bajnai Gordoné volt, azért tetten érhető a politikai érdek is. Azért ezt a politikai erőviszonyok meg érdekek képesek árnyalni. Bajnai javasolta, hogy döntsön közvélemény-kutatás. Talán, mert abban azért eléggé egységesek voltak a felmérések, hogy a miniszterelnök-jelöltségre ki az alkalmasabb. A Medián felmérései hónapról hónapra azt mutatták, hogy Bajnait valamivel többen tartják alkalmas miniszterelnök-jelöltnek, amiben sok minden benne van, például az, hogy ő már volt miniszterelnök, és ennek elég jó utólag is a megítélése. Nem véletlen, hogy ő ezt javasolta, Mesterházy Attila pedig, aki szintén ismerte ezeket az adatokat, nem lelkesedett azért annyira az ötletért. Tehát érdemes figyelni arra, ki hogyan használja az adatokat.

Závecz Sokféleképpen lehet kérdezni. Lehet úgy, ahogyan a Hann Bandi elmondta az előbb, és lehet úgy, hogy ha közvetlen módon lehetne miniszterelnököt választani, és a következő személyek indulnának: Bajnai Gordon, Orbán Viktor, Vona Gábor, Schiffer András, akkor ön melyikükre szavazna? Majd változtatunk a személyi összetételben Bajnai ki, Mesterházy be. Utána mindketten ki, Gyurcsány Ferenc be, és akkor lehet nézegetni, hogy ki kire szavazna más felállásban. Ugyanilyen virtuális modellezést végeztünk az év első negyedében, amikor választókerületi induló jelöltek különböző pártkonstellációkban szimuláltunk. Tíz-egynéhány lehetséges felállítás volt, komolyan, már én untam, hogy akkor most az Együtt-PM, a DK és az MSZP közös jelöltet állít, aminek különböző verzióit megmértük. Aztán készítettünk más felállásokat is, a jobboldalon is lehet ilyet szimulálni, az LMP-t meg hol ide, hol oda raktuk, de egy biztos, ezek a szimulált helyzetek talán hozzájárulnak, hogy tisztább képet kapjunk, kapjanak a pártok ebben a bonyolult helyzetben.

Pikó *Ha már így szóba hoztad ezt a virtuális választókerületi mérést, mi jött ki eredményként: a teljes, vagy a részleges összefogás a hatékonyabb?*

Závecz Februárban vagy márciusban volt az adatfelvétel. Ha jól emlékszem, az a szám volt a legmagasabb, amikor az MSZP, az Együtt, illetve a DK közös egyéni képviselőjelöltje indult, a virtuális egyéni választókerületben 29 százalékot kaptak a Fidesz-jelölt 31-32 százalékával szemben, az MSZP egyedül 27 százalékot, az Együtt-tel a DK nélkül 26 százalékot kapott. Most nem tudom, mi lenne a helyzet.

Lánczos Vera Nagyon köszönöm ezeket az utolsó információkat, mert az igaz, hogy a politika elkövette azt a merényletet a közvélemény-kutatással szemben, hogy mintegy rá akarta hártani a felelőséget, de ugyanakkor a másik oldalon meg a választópolgár, aki hallgatja a

politikusokat, és érzi, hogy valami nincs rendben, iszonyatosan várja, hogy a közvélemény-kutató mit igazol vissza. Závecz Tibor példája igazolja egy feltételezésemet, én ugyanis nagyon régen azt gondolom, hogy a választópolgárt, a bizonytalant, az mozdítaná meg leginkább, ha egy erőt látna az ellenzéki oldalon, ami egyfajta katarzist jelentene. Ezt soha nem lehetett kipróbálni, ugyanakkor a politikusoktól meg mindenféle magyarázatokat hallgatunk, többet visz, többet hoz elméleteket, amit ha hall a választópolgár, dühös lesz, mert nem látja a közvélemény-kutatás által visszaigazolva, amit ő a mindennapokban tapasztal. Az pedig, hogy milyen kérdéseket tesznek fel, iszonyatosan fontos. Például amikor a miniszterelnöki alkalmasságot vagy a pártpreferenciákat úgy vizsgálják, hogy egyet választhat közülük a választó, amikor mindenki tudja, hogy egy kis párt vezetőjét nem érdemes választani, ezért arra nem szavaz, még akkor sem, ha legszívesebben arra szavazna. De ha esetleg azt kérdezik meg tőle, hogy ha most is kétfordulós lenne a választás, akkor mire szavazna, mert utána még lenne lehetősége korrigálni, akkor lehet, hogy mást mondana. Szóval tulajdonképpen csak azt akartam mondani, hogy a választópolgár is nagyon kíváncsi.

Hann Próbálkozunk új meg új kérdésekkel. Ezeket a különböző lehetséges kombinációkat tesztelni érdemes, de azért ne felejtjük, hogy ezek mégiscsak fiktív helyzetek. És ha már Vera katarzistról beszélt, és erőmutatásról, azt nem lehet egy kérdezési szituációban, egy kérdőív alapján ott létrehozni vagy valahogy odavetíteni, hogy szavazna-e erre. Hát ahhoz annak meg kellene történnie. Tehát mindvégig fikció marad, hogy ha olyanokat kérdezzük, milyen valószínűséggel szavazna egy olyan demokratikus választási szövetségre, amelyben minden erő részt vesz, amelyik Orbán Viktor leváltására törekszik. Nyilván van egy ilyen összefogáspárti közönség, de azért vannak, akik nem szeretnék mindenkit. Fikció az egész, amíg létre nem jön. Addig meg akár azt is kérdezhetjük, hogy ha fölbukkanna, szívesen szavazna-e egy új, hiteles, gazdaságilag fölkészült és jóképű vezetőre. Nyilván a többség igennel válaszolna, de ettől még nem lesz ilyen vezető.

Závecz Röviden annyit, hogy mi soha nem kísérletezünk semmivel. Mi ugyanazt a két kérdést tesszük föl. Az ilyen igények kielégítése nem a piaci közvélemény-kutatók feladata. Vannak speciális kutatási alapok, őket kell olyan módon finanszírozni, hogy ilyen jellegű kutatásokat végezhessenek.

Hann Ez feltétlenül így van, nagyon korlátozottan ruganyos a büdzsé. Ha nincs pénz, ha nem tudunk összekalapozni forrásokat egy nagyobb, részletesebb kutatásra, akkor azt a saját kontónkra nem tudjuk elvégezni. A sajtó fizetőképessége nagyon-nagyon visszaesett az utóbbi tíz-tizenöt évben, úgyhogy több megbíznak és a piackutatásnak kellene eltartania az én hobbimat is, de sajnos a válság miatt a piackutatások iránti fizetőképes kereslet is nagyon csökken. Úgyhogy azt mondom, továbbra is szeretnénk kísérletezni, ezt a közszolgálati szerepet is vállalni kellene, de ehhez újabban már különböző alapítványokhoz meg egyéb támogatókhoz kell fordulnunk, amelyek/akik szintén fontosnak tartják ezt a küldetést.

Bitó László Szóba került korábban a „foot in the door”-módszer. Amerikában, ha jól emlékszem, a hatvanas évek vége felé megjelent egy tanulmány arról, hogyan juthat be valakihez egy kérdezőbiztos. Küldtek jégszekrény méretű feketéket, akik a közelébe sem jutottak az ajtónak, nemhogy a lábukat betehették volna az ajtórésbe. Akkor küldtek kedves kis szőke lányokat, őket meg mindenki beengedte, és így tovább. Az igazán érdekes az volt, hogy a válaszok is függtek attól, ki volt a kérdezőbiztos. Ez azért bizonytalanságot visz a dologba, amiből én arra következtetek, hogy a telefoninterjú sokkal jobb módszer, mert kiküszöböli ezt a bizonytalanságot. Miért van mégis egyfajta előítélet a telefonos interjúkkal szemben?

Hann Ilyen kísérletek Amerikában százával, ezrével voltak. Mármint hogy mekkora szerepe van a közvélemény-kutatásban a kérdező bőrszínének, korának stb. Másrészt nem mondtam, hogy

előítélet van a telefonos felmérésekkel szemben. Nevezhetem hagyománytiszteletnek vagy tehetetlenségnek is, hogy idegenkedünk minden változtatástól, mert huszonvalahány éve jól működik a kicsiszolt módszerünk. A személyes megjelenést illetően pedig csak annyi az elvárás, hogy kulturált öltözékben és elfogadható külsővel dolgozzon a kérdezőbiztos. Egyébként az egyik legsikeresebb, általam személyesen ismert budapesti munkatársunk egy alacsony, szerencsétlennek kinéző, erős szemüvegű, 50-60 közötti hölgy volt, egyszerűen volt benne valami bizalmat és egyben szánalmat ébresztő, ami miatt senki nem dobta ki, de ezen az elven azért nagyon nehéz lenne kérdezőket toborozni. Ezt többé-kevésbé egyszerűen rábízzuk a véletlenre. Sokféle emberrel dolgozunk.

Sik Miért nem a telefonos módszer? Először is azért nem, mert vezetékes telefonja a szocializmus alatt távolról sem volt mindenkinek Magyarországon, azóta meg érdektelenné vált, és leginkább csak direkt marketing történik rajta. Tehát ott nem lehet rendesen megtudni, hogy miből lesz egy-egy minta. A különböző mobiltelefonokból meg nagyon nehéz mintát venni. Egyszerűen nem tudjuk, hogy kiknek van mobiljuk, hány van nekik, hogyan használják őket. Tehát ebből egyszerűen nem tudunk tisztességes mintát csinálni. Amiből következik, hogy akik ilyen módon kutatnak, azoknak az eredményeit, az ellenőrizhetetlenség miatt nem is nagyon lehet elfogadni.

Pikó *Valamelyest kapcsolódva ehhez: bármilyen módon hatással volt-e a munkátokra, hogy a kormány társadalmi konzultációnak nevezett propagandakampányokba kezdett? Merthogy a formája ennek hasonlít a közvélemény-kutatásokra, sőt a célja is, bármit gondoljunk róla, deklaráltan az, hogy szeretnék megismerni a társadalom álláspontját bizonyos kérdésekben.*

Hann Felháborodtam, mert ezek a konzultációk közvélemény-kutatásnak álcázott propagandaeszközök. Tényleg bosszant a dolog, mert a kérdések megfogalmazása olyan, amit a közvélemény-kutatók is használnak bizonyos helyzetekben, de azt tapasztaltuk, hogy az egésznek nincs jelentős hatása a munkánkra.

Závecz Én biztosan, de szerintem a kollégák is elhárították azokat a fölkeréseket, hogy a mi szakmánk normái alapján véleményezzük azokat a kérdéseket, amelyeket a kormány elküldött a választópolgároknak. Nem egyről beszélünk ugyanis, tehát a mi szakmánknak ehhez semmi köze nem volt. Bandi pontosan fogalmazott.

Pikó *Visszatérve némileg egy korábbi körhöz, ellenzéki politikusok mondják mostanában, hogy az ő feladatuk az, hogy elvigyék a választók 65-70 százalékát az urnákhoz, mert ez a kormány leváltásának alapfeltétele. Ez nyilván egy bonyolult számítás végeredménye. A méréseitek alapján igazolható-e az a feltételezés, hogy ha nagyobb a részvétel, akkor növekszik az ellenzék esélye egészen addig, hogy a végén le is tudja váltani a kormányt?*

Závecz Éppen a legutolsó közleményünkben olvasható, hogy a Fidesznek és a Jobbiknak van a legeltökéltebb tábora. Az őket támogatók hat-hét tizede „egy mostani választásra” biztosan elmenne, és leadná a voksát. Nem sokkal, de elmaradnak tőlük az MSZP hívei, most 56 százalékuk tartja magát biztos résztvevőnek. A DK és az Együtt-PM esetében 43, illetve 45 százalék az aktív támogatói kör aránya, de ennél a két pártnál a következő kategóriában, a valószínűleg elmenők között vannak nagyon sokan. Ennek a fölvetésnek tehát van igazságtartalma, merthogy egy nagyobb részvétel esetén ezek a választópolgárok is elmennek, és ezzel megadják azt az esélyt, hogy az ellenzéki pártok utolérjék a Fidesz magas aktivitási szintjét. Viszont csökken a kormányváltás szükségességét kívánók aránya, nálunk most 44 százalék volt, de nemrégiben még 50 százalék körüli arányt mértünk. Másrészt nincs minden kormányváltást akaró embernek választott pártja, körülbelül 1,4 millió szavazópolgár szeretne

kormányváltást, de nincsen pártja jelenleg. Ha ők elmennének szavazni, mert most elég alacsony az aktivitásuk, és ha találnának maguknak az ellenzéki oldalon pártot – ne feledjük, a Jobbik is ott van az ellenzéki palettán –, akkor ez megadja a Fidesz leváltásának az esélyét.

Hann Annak alapján, amit ma a közvélemény-kutatás eszközeivel kimutatunk, határozottan állítom, hogy nincs remény az ellenzék számára. Pillanatnyilag a mi eszközeinkkel azt tudom kimutatni, hogy van 11 százalék olyan párt nélküli szavazó, aki majdnem biztos, hogy elmegy szavazni. Ez a 11 százalék, nagyjából 900 ezer ember. De ők nem mind egy irányba szavaznak, az teljesen biztos. Szóval ahhoz valami rettenetes nagy változásnak, földcsuszamlásszerű politikai változásnak kellene történnie, hogy ezek mind egy irányba, a demokratikus ellenzék irányába forduljanak. A tendenciák az utóbbi fél évben ennek éppen az ellenkezőjét mutatják. Tegyem még hozzá, azt is hónapról hónapra megkérdezzük, hogy ön szerint kinek van a legnagyobb esélye megnyerni a választást. Ebben a tekintetben a korábbi választásokhoz képest is sokkal egyértelműbb, sokkal világosabb a közvélemény számára is, hogy kimagaslóan a Fidesznek van a legnagyobb esélye. És a közvélemény-kutatások igenis hatással vannak a közvéleményre, éppen ez az egyik legfontosabb hatás. Másrészt ma mindenünnen, nemcsak a kormánypárti, teljesen elfoglalt médiából, hanem az egész médiából az jön, hogy a Fidesz az esélyes. Ez önmagában nagyon sokaknak elveheti a kedvét a részvételtől, olyanok kedvét, akik egyébként ellenzéki beállítottságúak.

Závecz Hogy a kedvromláshoz hozzájáruljak én is, ha mandátumokra fordítjuk át a mért eredményeket, akkor azért elég határozottan lehet állítani, hogy a jelenlegi Fidesz-előny valahol a kétharmad vagy az azt meghaladó tartományban mozog. Annál is inkább, mert az előző választási rendszerhez képest a jelenlegi az egyéni győztest még jutalmazza is. Magyarán lejt a pálya.

P. Szűcs Nagyon köszönöm. Rajtunk nem múltott az összefogás, a Mozgó Világ Fapados szalonjai ennek jegyében zajlottak. Hallhattuk, jelenleg nincsen remény. Csak azzal tudom befejezni, amit a '68-asok írtak a házfalakra: „légy realista és kívánj lehetetlent!”

Kapcsolódó írások:

1. **„A populizmus nagyon nagy úr” – Bócz Endre, Fleck Zoltán és Hack Péter a Fapados Szalonban, moderátor Pikó András, hozzászólók Sziklai János, Avarkeszi Dezső és Schiffer János** – Önök szerint beszélhetünk-e még Magyarországon független bíraskodásról, az igazságszolgáltatás...
2. **„Vesztes stratégiát nem építetek, az magától is megvan” – Bajnai Gordon a Fapados Szalonban, moderátor Pikó András, interpellálók Fleck Zoltán, Iványi Gábor, Radnóti Sándor, Várhegyi Éva, hozzászólók Bitó László, Farkas Zoltán, Heller Ágnes, Kemény Emil, Lánosz Vera, Szabó Zoltán, Vitányi Iván** P. Szűcs Julianna Szeretettel köszöntöm Bajnai Gordont sorozatunk második rendezvényén....
3. **Városrendezés, kulturális identitás – Kerekes György, Bojár Iván András, Böhm András, Rajk László és Gábor Eszter a Fapados Szalonban. Moderátor: Pikó András, hozzászólók: Váradi Júlia, Schiffer János, Sziklai János, Hann Endre, P. Szűcs Julianna** – Sokféle módon el lehet rontani egy ilyen beszélgetést: úgy...
4. **Mire van passzusunk? – Balázs Péter és Oszkó Péter a Fapados Szalonban, moderátor Pikó András, hozzászólók Lánosz Vera, Almási Miklós, Farkas Zoltán, Domány András, Bauer Tamás, Valki László, Vicsek Ferenc** – Amikor a

beszélgetésünkre készültem, rájöttem, miért olyan nehéz követni...

5. **„A turulokráciát csak akkor tudjuk leváltani, ha...” Botka László a Fapados Szalonban, moderátor Pikó András, hozzászólók Bitó László, Bauer Tamás, Szabó Zoltán, Vitányi Iván** – Miért pont Bugacon találkoztak Bajnai Gordonnal? Botka László Bugac...

Cimkék: Avarkeszi Dezső, Bitó László, Hann Endre, Lánosz Vera, Pikó András, Sik Endre, Závecz Tibor